
Umjesto
zaključka

Prostor *Vukovarsko-srijemske županije* predstavlja razmjerno dobro omeđenu prostornu sastavnicu *Istočno-hrvatske ravnice*, regije pravog panonskog i ravničarskog prostora Hrvatske koja se odlikuje reljefnom, klimatsko-ekološkom i historijsko-geografskom jedinstvenošću (homogenošću). Populacijski je razvoj prostora od davnina bio vezan uz prirodne (ne)mogućnosti kraja za naseljavanje i društveno-gospodarski razvoj, koji su katkad vrlo burno i snažno utjecali na promjene smjera i dinamike demografskih gibanja i promjena. Demografski i društveno-gospodarski razvoj prostora se odvijao u snažnoj međuovisnosti s razmjerno povoljnim prirodno-geografskim preduvjetima za naseljavanje (istaknut prometno-geografski položaj, plodna zemlja, brojni riječni tokovi, šume) te političkim zbivanjima koji su često usmjeravali i modificirali populacijsko-naseljeničke procese. U okružju povoljnih prirodnih uvjeta za naseljavanje te složenih povijesnih, političkih, vjerskih, kulturnih i gospodarskih odnosa na ovome i širem prostoru, odvijao se specifičan razvoj stanovništva *Vukovarsko-srijemske županije*.

Ukupan razvoj stanovništva *Vukovarsko-srijemske županije* s obzirom na ukupno, prirodno i prostorno kretanje stanovništva, odnosno na demografske strukture, karakteriziraju sve nepovoljnije značajke, što je, ponajprije, odraz promjene smjera društveno-gospodarskog razvoja prostora u cjelini, a posebno nekih njegovih izdvojenih sastavnica. U cjelini uzevši, suvremeni razvoj stanovništva ove županije sve do sedamdesetih godina 20. stoljeća nosi uglavnom pozitivne značajke što se očituje kroz intenzivan porast broja stanovnika kraja, prirodni rast populacije, pozitivnu migracijsku bilancu, razmjerno neporemećene demografske strukture te snažan društveno-gospodarski razvoj, koji je poticao naseljavanje pa je od 1948. do 1971. godine porast ukupnog stanovništva istraživanog prostora iznosio 42,4%. Međutim, 1971. godine započinje razdoblje u kojemu demografska dinamika kraja u cjelini sve više slabi i

stagnira i u kojemu uz poremetnje prirodne dinamike i temeljnih vitalnih demografskih struktura, sve veće značenje dobiva prostorna populacijska polarizacija, odnosno prostorni preraspodjela pučanstva. U tom je razdoblju (1971.–1991.) ukupno stanovništvo županije poraslo za svega 6,5%, dok je više od polovice naselja u posljednjem prijeratnom međupopisnom razdoblju (1981.–1991.) imalo pad broja stanovnika, odnosno ukupnu depopulaciju. Zahvaljujući industrijalizaciji prostora koja se, osobito snažno pod utjecajem inozemnog kapitala, dobrih lokacijskih prednosti (Dunav, kopnene komunikacije i jeftino zemljište) i jeftine radne snage, provodila od tridesetih godina prošloga stoljeća 1950-ih i 1960-ih godina sve veću važnost dobivaju procesi deagrarizacije, urbanizacije i deruralizacije, koji dovode do snažnog demografskog jačanja gradskih i prigradskih naselja te populacijskog slabljenja i pražnjenja najvećeg dijela ostalih, odnosno seoskih naselja. Potonje se u suvremenom razdoblju nepovoljno odrazilo na prirodnu dinamiku pučanstva te na demografske strukture, poglavito dobno-spolnu. Zahvaljujući naslijeđenim destabilizacijskim odrednicama demografskog razvoja, kao i demografskim posljedicama srbijanske oružane agresije, stanovništvo *Vukovarsko-srijemske županije* je između 1991. i 2001. godine zabilježilo ukupnu depopulaciju stanovništva (-11,4%).

U ukupnom su populacijskom razvoju *Vukovarsko-srijemske županije* od 16. do 19. stoljeća, te tijekom 20. stoljeća, presudnu ulogu imali migracijski procesi. Pri tome su doseljavanja jače utjecala na demografski i svekoliki razvoj kraja. U 20. stoljeću su osobito bile važne agrarne kolonizacije nakon Prvoga i Drugoga svjetskog rata jer su one na područje ove županije dovele siromašno agrarno stanovništvo iz naslijeđeno pasivnijih i prenaseljenijih hrvatskih i bosansko-hercegovačkih prostora što je ostavilo dubok trag na demografski razvoj prostora. Dakako, valja naglasiti da je i u razdobljima snažne imigracije u *Vukovarsko-srijemsku županiju* bilo i brojnog iseljavanja pučanstva, prije svega zbog promjena u političko-vojn timer odnosima na ovome i širem prostoru. To se, ponajprije, odnosi na emigraciju mađarskog nakon Prvoga te njemačkog stanovništva nakon Drugoga svjetskog rata. Međutim, iseljavanje stanovništva je velikom snagom prevladalo u posljednja dva do tri desetljeća, što se naročito opaža na usporenom kretanju ukupnog stanovništva od 1971. godine na ovamo. S jedne strane, imamo unutarnju preraspodjelu stanovništva iz seoskih u gradska naselja te iseljavanje prema privlačnim vodećim urbanim središtima u Hrvatskoj (Osijeku i Zagrebu), a s druge strane, iseljavanje prema inozemstvu, koje,

na žalost, sve više poprima značajke stalne emigracije. Potonjem treba dodati i prisilne ratne migracije kao posljedicu srbijanske oružane agresije. Migracijski su procesi posebno značajnog odraza imali na promjene etničke strukture istraživanog prostora uzrokujući često tijekom prošlosti korjenite izmjene stanovništva.

Proces demografskog starenja danas je vodeći proces u dobroj strukturi populacije *Vukovarsko-srijemske županije*. U posljednjih tridesetak godina primjetno je snažno smanjenje udjela mladog, a povećanje udjela starog stanovništva što je rezultiralo porastom indeksa starenja. Popis pučanstva iz 2001. je pokazao da četiri petine naselja u županiji ima starost, duboku starost i izrazito duboku starost kao tip dobne strukture stanovništva. Poremećaji dobro-spolne strukture vidljivi su i kod muških i ženskih radnih kontigenata, odnosno kod ženskih fertilnih skupina.

Promjene u gospodarskoj i demografskoj dinamici u *Vukovarsko-srijemskoj županiji* su se odrazile i na promjene u strukturi stanovništva prema aktivnosti. Naročito se zapaža ubrzani prijelaz stanovništva iz poljoprivrednih u nepoljoprivredna zanimanja, odnosno iz primarnih u sekundarne i tercijarne djelatnosti (deagrarizacija) što svjedoči o razmjerno snažnoj industrijalizaciji prostora.

Dosadašnji stupanj demografskog i društveno-gospodarskog razvoja *Vukovarsko-srijemske županije* nije doveo do značajnije funkcionalne diferencijacije te socioekonomske preobrazbe naselja. Prevladavaju seoska i slabije urbanizirana naselja koja čine više od 90% naselja u županiji i koja su, zahvaljujući razmjerno slaboj socioekonomskoj preobrazbi, zadržala pretežno agrarno-ruralne značajke. Gradskih je naselja u istraživanom prostoru svega tri – Vinkovci, Vukovar, Županja, ali je u njima koncentrirano gotovo 40% stanovnika kraja što potvrđuje činjenicu o prostornoj polarizaciji naseljenosti.

Razvoj stanovništva *Vukovarsko-srijemske županije* u najnovijem je razdoblju bio uvjetovan srbijanskom oružanom agresijom na Hrvatsku koja je u ovom najistočnijem dijelu hrvatske države izazvala golema ljudska i materijalna stradanja s velikim i dalekosežnim negativnim posljedicama po ukupan demografski i društveno-gospodarski razvoj prostora. Tragove rata i okupacije neće biti lako ublažiti, a kamoli u cijelosti ukloniti. Potonje podrazumijeva što cjelovitiju obnovu devastiranih stambenih, infrastrukturnih, gospodarskih, kulturnih i vjerskih objekata.

Poticajnim mjerama populacijske, obiteljske, ekonomske i socijalne politike valja stimulirati demografsku i društveno-gospodarsku revitalizaciju prostora, poglavito u kontekstu nužnih promjena u gospodarskoj usmjerenosti pro-

stora, koje trebaju težiti složenijoj gospodarskoj strukturi te usklađenijem i ravnomjernijem razvoju. Potrebno je, ako ne posve zaustaviti, ono pak usporiti daljnju populacijsku polarizaciju prostora, koja sve više postaje najvećim i najtežim bremenom stabilnog demografskog i gospodarskog razvoja Vukovarsko-srijemske županije. Nužan je aktivan pristup rješavanju naraslih problema i uklanjanju svih otežavajućih i ograničavajućih čimbenika prirodnom, stabilnom i uravnoteženom razvoju stanovništva ove županije, razvoju koji neće biti bremenom nego zamašnjakom društveno-gospodarskog razvitka i napretka.